

הליכה בארבעה ממדים

כבר במילים הראשונות שה' מפנה אל אברהם נרמז התפקיד ההיסטורי שהוטל על מייסד האמונה העברית. הצו הרב־רובדי "לך לך" כומס את זרעי ייעודו העליון של אבי האומה.

רש"י, בעקבות מסורת דרשנית עתיקה, מפרש "לך לך" – להנאתך ולטובתך. שם אעשך לגוי גדול; כאן אי [=אינן] אתה זוכה לבנים". לפעמים עלינו לוותר על עברנו כדי להקים לנו עתיד. במילותיו הראשונות אל אברהם כבר רומז לו ה' שמה שנראה עתה כהקרבה יתגלה בטווח הרחוק כהשקעה משתלמת. אברהם נדרש להיפרד מהדברים היקרים ביותר לליבו של אדם – ארצו, מולדתו ובית אביו: המקומות שהוא שייך אליהם. הוא נשלח למסע מהמוכר אל הנוכרי, לזינוק אל הבלתי־נודע. כדי להיות מסוגל לזינוק כזה נדרש אמן – במקרה של אברהם, אמן לא בכוח מוחשי אלא בקולו של האל הבלתי־נראה. אולם בסוף המסע אברהם עתיד לגלות שהוא הגיע להישג שלא היה מגיע אליו אלמלא מסעו. הוא יקים אומה חדשה, שגדולתה טמונה באותה יכולת עצמה שהוא הפגין: לחיות על פי הקול הזה, ולברוא בריאה חדשה בתולדות המין האנושי. "לך לך" הוא, אם כן, לך למענך: האמן כי תוכל ללכת בגדולות.

שיג ושיח – הרב יונתן זקס

פירוש אחר, דרשני יותר, קורא את "לך לך" כמעין "לך עם עצמך"; כלומר, על ידי כך שתלך ממקום למקום תרחיב את השפעתך אל מקומות רבים:

למה היה אברהם אבינו דומה [כשאמר לו ה' "לך לך"]? לצלוחית של אפופילסימון מוקפת צמיד פתיל ומונחת בזווית, ולא היה ריחו נודף. כיוון שהייתה מיטלטלת, היה ריחו נודף. כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו, "טלטל עצמך ממקום למקום, ושמך מתגדל בעולם".¹

אברהם נצטווה לעזוב את מקומו כדי להעיד על קיומו של אל שאיננו כבול למקום אחד: בוראו וריבונו של העולם כולו. אברהם ושרה נועדו להיות כמין בושם, שכאשר הוא נע ממקום למקום הוא מותיר שובל של ניחוח. מעשה־אבות זה, משתמע מן המדרש, הוא סימן לבנים:² עם ישראל עתיד להתפזר בעולם כדי להפיץ בו את דעת ה'. הגלות מצטיירת כאן, באורח חריג, לא כעונש אלא כמסקנה הכרחית מן האמונה הרואה את ה' בכל מקום. "לך לך" עם עצמך: עם הדעות שלך, עם אורח החיים שלך, עם אמונתך.

פירוש שלישי, מיסטי יותר, קורא את "לך לך" כ"לך אל עצמיותך".³ המסע היהודי, אמר רבי דוד מלעלוב, הוא מסע אל שורש הנשמה.⁴ וכדבריו הידועים של ר' זושא מאניפולי, "כשאגיע לבית דין של מעלה לא ישאלו אותי 'זושא, למה לא היית משה?'". ישאלו אותי 'זושא, למה לא היית זושא?'. אברהם התבקש להשאיר מאחוריו את כל הדברים המרחיקים את האדם מעצמיותו. כי רק בלכתו לבדו, הרחק ממקומו, מגלה אדם מי הוא באמת. לך לך, אם כן, הוא לך אליך.

לך בעצמך, כלומר היה נכון ללכת גם לדרך. ממשיכי אברהם הם אלה שיש להם העוז להיות שונים, לערער על אלילי הזמן: על כל אליל, בכל זמן. בעידן הפוליטיאזם, הם היו אלה שראו את היקום כפרי יצירתו של רצון-עליון אחד – ועל כן כבעל משמעות ואחדות פנימית. בעידן העבדות, הם היו אלה שסירבו להשלים עם המוסכמה הזו ולראות בה רצון האל, אלא שאפו, בשם האל, לשנות אותה. כאשר סגר העולם לכוח, ממשיכי אברהם היו אלה שבנו חברה הדואגת לחלש, לאלמנה, ליתום ולגר. בימים שהאנושות התבוססה בבערות, הם היו אלה שהציבו את החינוך כמפתח לאנושיות, והקמת בתי ספר שיקנו אוריינות לכול. כשהמלחמה הייתה מבחן לגבריות, הם שאפו לשלום. בעידן של אינדיבידואליזם רדיקלי, העידן שלנו, הם יודעים כי המגדיר את האדם איננו מה שיש לו, אלא מה שהוא חולק עם אחרים; לא מה שהוא קונה, אלא מה שהוא נותן; הם אלה היודעים כי יש דבר נעלה על התיאבון והתאוה, והוא הקריאה המגיעה אלינו, כפי שהגיעה אל אברהם, מחוץ לעצמנו, ומטילה עלינו לתרום לכלל.

”היהודים”, כתב העיתונאי הבריטי אנדרו מאר, ”באמת היו תמיד שונים: הם העשירו את העולם והציבו לו אתגרים”⁵. האומץ הזה לצאת, אם צריך, למסע בכדידות, להיות שונה, לשחות נגד הזרם, לדבר בעידן של רלטיביזם על הערכים המוחלטים של כבוד האדם בריבונות האל, אומץ זה נולד עם הצו ”לך לך”. להיות יהודי הוא להיות מוכן לשמוע את קול הדממה הדקה של הנצח הרוחק בנו ללכת, לנוע, להוביל, להמשיך את מסעו של אברהם אל היעד הלא-נודע שבאופק הרחוק של התקווה.

1 בראשית רבה לט, ב.

2 על העיקרון ”מעשה אבות סימן לבנים” ראו למשל בפירוש הרמב”ן לבראשית יב, ו. על שימושו של הרמב”ן בעיקרון זה במכלול פירושו לתורה ראו עזרא ציון מלמד, מפרשי המקרא, ירושלים: מאגנס, תשל”ה, כרך ב, עמ’ 950-953.

3 כך בפירושו של ר’ אפרים מלונשיץ ”כלי יקר” לבראשית יב, א.

4 פניני החסידות, ירושלים: תשמ”ז, כרך א, עמ’ 88.

5 Andrew Marr, *The Observer*, 14 May 2000.

ויש גם פירוש רביעי: ”לך בעצמך”. רק אדם הרוצה לעמוד בעצמו, יחיד ויחודי, יכול לעבוד את האל האחד, היחיד והמיוחד. רק מי שמסוגל לעזוב את המקורות הטבעיים של הזהות – בית, משפחה, תרבות וחברה – יכול לפגוש את האל הניצב מעל לטבע ומעבר לו. מסע אל הלא-נודע הוא ביטוי עילאי של חופש. ה’ רצה שאברהם וצאצאיו יהיו דוגמה חיה לעבודת אלוהי החופש מתוך חופש ולמען החופש.

”לך לך” פירושו, אם כך: השאר מאחוריך את כל מה שעושה אותנו צפויים, כבולים, מתחמים. השאר מאחוריך את הכוחות החברתיים, את לחצי המשפחה, את נסיבות ההולדת. צאצאי אברהם נקראו להיות קוראי-התיגר על חוקי הטבע, בסרבם לראות את עצמם ככלי משחק בידי הכוחות הללו. אין בכך, כמובן, כדי לטעון שלכוחות כלכליים, ביולוגיים ופסיכולוגיים אין תפקיד בעיצוב ההתנהגות של האדם. ודאי שיש להם. אבל עם די דמיון, נחישות, משמעת ואומץ אפשר להתעלות מעליהם. אברהם הצליח. וכמוהו, בדרך כלל, גם צאצאיו.

חוקי ההיסטוריה דומים לחוקי הטבע. כל מה שטבעי, אמר הרמב”ם, נתון להתפוררות ולשקיעה. אלה הם גם חוקי ההיסטוריה. כך קרה כמעט לכל תרבות שעלתה על בימת העולם. אבל אברהם נועד להיות אביו של עם עולם, עם נצחי, שלא יתנוון ולא ישקע, עם השואף לצאת מתחומי שלטונם של חוקי הטבע וההיסטוריה. מה שלעמים אחרים הוא נתון מולד – ארץ, בית, משפחה – לעם ישראל הוא ציווי דתי התובע מאמץ, המחייב למסע. הם לא ניתנו לעם ישראל בהיוולדו, ולעולם אין הוא יכול להיות מובטח שיישארו בידו. אברהם נדרש לעזוב את הדברים העושים את רוב האנשים והעמים למה שהינם, ולהניח תשתית של ארץ, בית-לאומי ומבנה משפחתי הנשמעים לא לכוחות כלכליים, לדחפים ביולוגיים ולתסביכים פסיכולוגיים, אלא לדבר האלוהים ולרצונו.